

DVAKRÁT

Iva Hadj Moussa: Těžké duše, Host, Brno 2024, 359 s.

HOBLUJ, VOLE, KLUCI!

Jan M. Heller

Stárnoucí bílý muž to má těžké. Změna společenského klimatu ho tlačí do pozice viníka zodpovědného za veškerou bídu dnešního světa od environmentalní katastrofy po společenské nerovnosti. Vnímá, že jeho tradiční role prochází krizí, ale neví, jak na ni adekvátně reagovat. Neorientuje se ve vztazích k ženám, v tom, co jim může či má nabídnout, a co od nich naopak má či může očekávat. Nerozumí protichůdným a vzájemně se vylučujícím požadavkům, které jsou na něj kladeny: má ženě imponovat drsným chlapáctvím, nebo se nemá bát dát průchod emocím, a když je potřeba, si i poplakat? Kde vede hranice mezi mužským sebevědomím a poskytováním opory a toxickou maskulinitou? Jsou ženy, které píší na sociálních sítích, jak jsou „chlapy“ (ano, často v této skripci – jako by neměli právo už ani na tu životnou koncovku) nemožní a k ničemu, tytéž ženy, které o několik příspěvků dál popisují, jak za řešení svých vlastních problémů pokládají formulku „volám příteli“?

Z uvedených příkladů, posbíraných autorem recenze (rovněž stárnoucím bílým mužem) porůznu ve skutečném i digitálním světě, je zřejmé přinejmenším tolik, že předmětem takové polarizace je synekdochický *obraz* stárnoucího bílého muže, který se z dotýcných procesů rodí. Nebo vlastně už zrodil. Vyslovené literárním typem ho nyní učinila Iva Hadj Moussa (1979) ve své třetí prozaické knize *Těžké duše*, vybavené přímo doslovným podtitulem, v němž se táže, o čem stárnoucí bílí muži sní.

A jde se na to sympaticky zeptat do jejich typického prostředí. Zvolila subkultur, kterou podle všeho dobře zná: svět českého metalu. To jí umožnilo zapojit do příběhu efektní okolnosti jako popisy *toxicky maskulinního* žvanění u piva a toho, jak to chodí a chodilo na koncertech, s bedňáky, fanynkami a nekonečnými litry chlastu, vkomponovat do příběhu hudební materii – už to byla zřetelně výzva, protože písňové texty nebo popisy zvuků, tónů a riffů alespoň částečně zapůsobí i na čtenáře, který metalistou není a příslušné skladby nezná –, ale hlavně vyostřit charakteristiku hlavní postavy.

Protagonista Jan, zvaný Johannes, představuje podtyp jiného literárního typu, který se jednu dobu těšil v próze intenzivnímu zájmu a exploataci: po rozchodu s partnerkou osa-

moceně žijícího *lůzra*, který nemá osobní život v úplně optimálním stavu, spíše jen tak přežívá a takřkajíc „jí z papíru“. To všechno pro Johannes platí, je rozvedený a občas žije s dcerou Žofií, o kterou dle rozvrhu pečuje, je majitelem a jediným zaměstnancem firmy na vyklízení pozůstalostí (*notabene*: maká rukama a navíc se jimi hrabe v nejrůznějším svinčíku, kdo v tom chce vidět metaforu, nechť si dosyta poslouží), čelí symptomům stárnutí těla, zejména počínající pupkatosti, a hlavně a především si s sebou nese škraloup z minulosti, kdy ještě jako instruktor v autošcole špatně přečetl situaci se studentkou a následky mu ztrpčují život dosud. Určitou stabilitu nachází v osamocených výletech na chatu, a protože je metalový kytarista, také ve stejné osamoceném hraní pro „radost“ sousedům a v hospodském pochlastávání s kamarády, členy bývalé kapely. Říkali si *Heavy Gods*.

Téma, postavy a prostředí jsou tedy silné stránky románu. A co příběh? Už konfigurace prvních tří složek naznačuje, že syžet bude hrát vzhledem k nim spíš služebnou roli. Což v zásadě nevadí, jen se tu Iva Hadj Moussa trochu pouští na led, jehož tenkost máme v současné české próze možnost dost podrobně posoudit: vyvážit to zkoušeli už jiní (spíše jině) a ne pokaždé se to povedlo. Johannesův příběh efektně začíná mimo jiné protagonistovým zážitkem u samoobslužné pokladny, kdy, jsa vypeskován prodavačkou kvůli špatně zváženým jablkům a následně obviněn z pokusu o krádež, z velkoprodejny naštvaně a bez nákupu odchází – a za volan-tem své bílé dodávky se citově hroutí. Neuvádím to náhodou, autorka moc dobře ví, proč třístapadesátistránkovému románu předřazuje právě takové předznamenání; na stárnoucího bílého muže zaútočí na jedné frontě svět nových technologií i žena z pozice moci. Jeho reakci je možno parafrázovat zhruba jako: „Tak na tohle já vám – řekněme – „nedbám.“

Dějové napětí je dále budováno na hlavní zápletku, již je rozhodnutí bývalých *Heavy Gods* začít zase hrát – ve staré sestavě a pod novým názvem *Heavy Souls*. (Kdo v tom chce vidět metaforu, nechť…) Ovšemže je v tom reakce na stále komplikovanější vztah každého z členů kapely k okolnímu světu, naivní snaha vrátit se do mladých let (*notabene*: devadesátek, „kdy se mohlo všechno“!), nebo aspoň prověřit, jestli to ještě jde (spoiler: nejde, holky na baru zaujaté vyposlechnou přednášku o dějinách rock’n’rollu a odcházejí s frajery o dvacet let mladšími), nebo prostě takové to chlapské prásknutí do stolu – protože o moc víc, co by se ještě dalo udělat, už toho nezbývá.

dlouhé háro už neindikuje nonkonformního rebela, ale podivného váguse. „*Včera jsem si připadal jako Ozzy, dnes jako pravěká mumie Ůtzi.*“ (s. 46)

Ani ve vztahové oblasti se hlavnímu hrdinovi zrovna nedaří. Strategie kdysi úspěšně využívané k balení dívek („*jí prostě šáhnout na kozy nebo jí strčit jazyk do pusy*“, s. 35), nyní nejen selhávají, ale nabývají rozměrů sexuálního obtěžování. Jedním ze zlomových momentů Johannesova života je totiž okamžik, kdy si mylně vyloží pomyslné signály své náctileté žáčky v autošcole. Přijde o práci instruktora i o dobrou pověst. Na první pohled rozhodně nepředstavuje hrdinu, se kterým by se čtenář chtěl identifikovat. Na druhé straně však Johannes nepostrádá schopnost sebereflexe, v níž mu dost pomáhá upřímná láska k dceři a snaha porozumět jejímu světu. Ačkoli si zpočátku připadá jako oběť bezpráví a nafouknuté kauzy, když jeho dcera za pár let dospěje téměř do věku osudné studentky z autoškoly, je schopen si přiznat svou vinu.

A v této chvíli, kdy si Johannes neví rady se vztahy ke svým nejbližším ani k sobě samotnému, se do jeho života vrací heavy metal. Kytara nalezená při vyklízení domu (čímž se hrdina po skandálu v autošcole živí) ho inspi-ruje k obnovení kapely, kterou kdysi založil s kamarády Pípou, Fakáčem a Brutým (recenzentka se těžko zbavuje představy multipliko-vaného Ozzáka ze seriálu *Comeback*). Název *Heavy Gods* už jaksí nesedí, a tak vznikají *Heavy Souls* – „Těžké duše“. Týpci, kterým bylo už leccos naloženo, ale stále v sobě mají zbytky

S přibývajícími stránkami pochopíme, že dalších dějových zvratů nebo košatění se nedočkáme a že těžištěm knihy jsou diskursivní pasáže, navěšené na fabuli ve formě Johannesových monologů nebo rozhovorů s jeho kámoši, dcerou, zákazníky či sousedkou, z jejíž přítomnosti autorka vykřeše zárodek vedlejší milostné dějové linie. Podobně tu, pro někoho možná nadbytečně, má zřejmě zafungovat jako příslovečné HLP čili „hluboký lidský příběh“ další vedlejší linie s nalezeným psem. Proč ne. Ovšem to jsou právě jen vedlejší linie. Funkci té *hlavní* postupně přebírají úvahy, dialogy a části v obdobném stylu, a to tak trochu na úkor dějové dramaturgie. A v tom, jak si povíme nakonec, autorku mírně tlačí bota.

Předtím ji však za diskursivní pasáže ještě pochválíme. Chvályhodné aspekty jsou dva: prvním je jazyková přiměřenost a autentičnost a stylová pádnost. Hadj Moussa, jak jsme už postřehli, zřejmě dobře ví, o čem píše, a svět starých „metláků“ zprostředkovává bravurně. Neplatí to ovšem jen pro komunitu, i Johannes a do jisté míry i ostatní postavy jsou prostřednictvím „mluveného“ slova charakterizovány jako živé a uvěřitelné. Druhým aspektem je jistá originální autentičnost: když se z úst postav dozvídáme o jejich názorech třeba na zákeřné přepadávající přehnanou korektnost, na přechylování ženských jmen, na výchovu dětí (zde budiž autorce složen hold za Johannesova slova o tom, že mlátit děti jako žito fakt není ta správná výchova) nebo obecně na aktuální problémy společnosti, která se vyčerpává tím, že si vzájemně nadává do progresivistů a dezolátů, mluví z duše i současnému čtenáři, který od literatury současnost očekává. Třeba takto: „*To, v čem žijeme, mi přijde jako promarněná šance. Tohle celý je obrovská tragédie. Víc než tři desetiletí od sametovky, a nemám pocit, že by se tu lidem žilo bůhvíjak skvěle. Bejvalí komanči rozlezlí všude. Mladý lidi bez budoucnosti.*“ (s. 170)

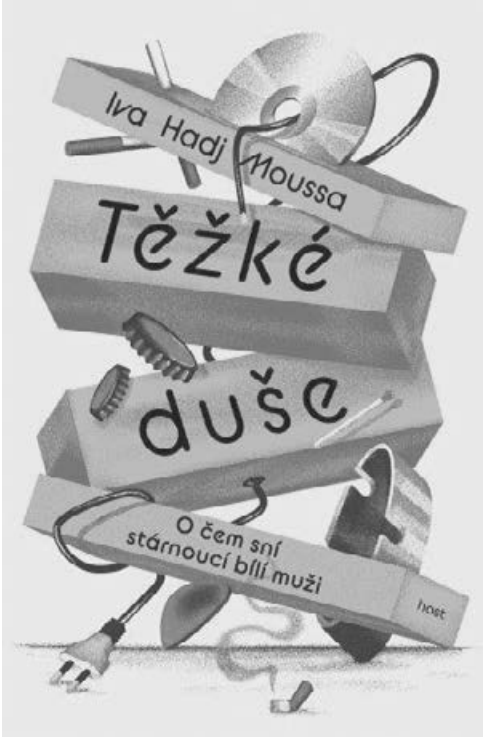
Přes to všechno však *Těžké duše* nepřekračují hranice solidního, ale přece jen středně-proudého realismu. Hlavní důvody jsou tři. První souvisí s postavami, druhý a třetí se zmíněnou dějovou dramaturgií.

Za prvé: předvídatelnost a uvěřitelnost postav. To jsou vlastně dvě strany téže mince, avšak, bohužel pro autorku, fungují v nepřímé úměře: čím je Johannes předvídatelnější, tím je méně uvěřitelný. Neznamená to, že by to byla postava plochá nebo schematická, často nám spisovatelka dopřeje příležitost naplno se vcítit do jeho nálad, když ho nechá glosovat je větami typu „*... celá příroda mrdá. Jenom já tu stojím na chodníku jako dement*“ (s. 205),

mladistvé vášně. Reprezentují sumu své generace – Bruty s úspěšnou kariérou v korporátu drží krok s moderní dobou, ale uvnitř si připadá prázdný. Fakáč, dříve úspěšný pořadatel koncertů, naopak prst na tepu doby neudržel a prošel si epizodou alkoholismu a bezdomovectví až k celkem poklidné existenci abstinujícího prodavače v knihkupectví, citujícího Sofokla. Pípa představuje zosobněné boomerství, kritizuje, útočí na mladou generaci, zapleveluje internet svými názory na cokoli.

Hudba se pro všechny čtyři stává převážně prostředkem k vyjádření emocí, které si v běžném životě nepřiznávají, maskují humorem či fasádou tvrdáka. Padesátiletí metláci přece nebudou své problémy řešit u psychologa, a když už hospodské nadávání nepomáhá, berou do ruky kytary a paličky. Metal pro ně znamená svobodu, mládí a nostalgii i filtr pro pocity životní frustrace. V koutku duše si připouštějí možnou směšnost svého počínání, ale zoufale potřebují kombo pro svoje těžké duše. „*Svět mě a moje myšlení prostě předběhl a možná to tak má i být.*“ (s. 153)

Román *Těžké duše* stejně jako řada dalších současných próz tematizuje generační konflikt a rodinné vztahy. Nezaměřuje se ale na horší stránky lidské povahy a líčení prostředí, v němž pod krustou „normality“ bují nereflektovaná či neřešená traumata všech zúčastněných. Důraz je naopak položen na sílu vzájemné komunikace, založené na respektu k názorům druhého, na schopnosti reflektovat vlastní pochybení a odpouštět pochybení ostatních. Příběhy románových postav zda-

ale přece jen předem víme, jak se Johannes v určitých situacích zachová a proč. Ještě hůř je na tom feministická a progresivistická Žofie, která působí díky své prvoplánovosti jako svá vlastní karikatura a my nevíme, kdy si z generačního konfliktu dělá legraci Johannes a kdy autorka, třeba když si Žofie v cukrárně odmítá dát indiánka se zvlivněním, že název uráží původní obyvatele Ameriky, aby si nakonec objednala „*genderově neutrální linecký kolečko*“ (s. 118). Je to škoda, protože třeba u ostatních členů kapely si autorka dovolila naskicovat jejich charaktery i s tajemstvími a vnitřními rozpory, což je činí autentičtějšími.

Za druhé: ztráta dechu a rozpad kompozice zhruba v poslední třetině. Vše tu jaksí zdýchaviční, zmnohomluvní a ztratí logiku, jako čtenáři si klademe otázky, proč a k čemu je zrovna tady scéna, která s okolním dějem souvisí jen velmi volně. Kulminuje to ovšem důvodem třetím, kterým je přepálený závěr. Způsob, jakým autorka uzavřela některé slušné rozehrané dějové linie vcelku nepravděpodobnými událostmi, vymykajícími se z řádu běžného života v pozitivním i negativním smyslu, by skoro sváděl k pocitu, že autorka si buď nevěděla rady s tím, jak má příběh završit a dospět k pointě, anebo má čtenáře za troubu.

Ale to čtenář přežije, možná i proto, že se tak může ještě lépe vžít do Johannes, který byl, ať právem, či neprávem, na uplynulých stránkách za troubu tolikrát, že se to ani nedá všechno zapamatovat. A možná právě ta jistá troubovitost je tím, co jeho postavu zlidšťovalo a činilo sympatickou. Ať už se se svým životem snažil něco dělat, nebo o tom jen snil. ■

VZPOURA BÍLEJCH STÁRNOUCÍCH HETEROSEXUÁLŮ? WE ALONE ARE FIGHTING FOR METAL THAT IS TRUE

Iveta Mikešová

Iva Hadj Moussa se po románu *Haviřovina* (2022) částečně vrací k tematice své předchozí knihy *Démon ze sídliště* (2021). V nové próze *Těžké duše* jde opět o sondu do mužské psychiky, tentokrát ne v nemotorném stadiu dospívání, ale v okamžiku, kdy si muž uvědomuje, že je zřejmě za půli své pouti, že střední věk je neodvolatelně tady – a s ním i pověstná krize. Tato dvě období lidského života jsou si podobnější, než by se mohlo zdát. V pubertě hledáme svoji identitu, ve středním věku ji přehodnocujeme, zamýšlíme se nad svými mladistvými ideály, přemýšlíme o dalším směru našeho (zralejšího) života.

Protagonista románu Honza Šoupa, přáteli přezdívaný Johannes, je na prahu padesátky v celkem běžné situaci. Po rozvodu s manželkou Helenou, v rozpačitém soužití s dcerou, mírně úzkostnou středoškolačkou Žofií, se starostmi o maminku, jejíž zapomnětlivost už vyžaduje dohled vyskoleného personálu v domově. S prací, která ho jakž takž uživí, ale do dream jobu má daleko, a podpůrnou hospodskou skupinou životem více či méně podobně pocuchaných kamarádů. Láska k pivu a salámovorohlíková dieta se mu vepsala do „tukového prstence“, dříve stylová trička s názvy kapel jsou sice opět trendy, ale zřejmě pouze na mladších tělech, řídnoucí

leka nejsou idylické, namísto temné atmosféry odhalování příčin rodinného rozvratu a anticipace nadcházejících katastrof autorka volí cestu nadhledu a humoru.

Hlavně vedlejší postavy jsou někdy až příliš křečovitou reprezentací generačních stereotypů (Žofie je precitlivělá veganka/vegetariánka hluboce prožívající klimatický žal, ale znuděná představou víkendu ve skutečné přírodě bez dosahu wi-fi, Pípa superboomer a Bruty manažer, metaforicky řečeno, oběšený na korporátní kravatě), snaha o humor je místy křečovitá a obraznost na hraně trapnosti („*Harry Potter měl jízvu na čele a kouzelnickou hůlku. Já mám jízvu v srdci a místo hůlky kytaru*“, s. 183). Přesto je román *Těžké duše* lehkou rukou napsanou středněproudou literaturou, která si čtenáře najde.

Je třeba ocenit odvahu, s níž se autorka pokusila nezaujatě podívat na svět očima „stárnoucího bílého muže“, muže, který „to nemyslí zle“ a „holky měl přece vždycky rád“, ale kolem padesátky zjišťuje, že svět se změnil a tisknout se ženám na zadek u kulečníku už není žádoucí chování. Že přístup k ženám, stejně jako k výchově, k planetě či k životu vůbec se proti jeho zkušenosti zásadně proměnil.

Iva Hadj Moussa se zbízka či vzdáleně dotýká mnoha společenských problémů, ale její texty inklinují vždy spíše k opatrné naději. A k metalu, umožňujícimu vyřvat bolesti své těžké duše do prostoru a nechat chvíli rezonovat celé své roztoužené, trapné a nostalgické já. Než se vrátíme k vyklízení smetí z vlastních životů. ■